

ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ ЯК ЗАСІБ УДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ-ГУМАНІТАРІЯ В КОНТЕКСТІ ІДЕЙ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ

Процеси європейської інтеграції охоплюють дедалі більше сфер життєдіяльності, включаючи вищу освіту. Україна, визначивши орієнтир на входження в освітній і науковий простір Європи, здійснює модернізацію освітньої діяльності в контексті європейських вимог, наполегливо працює над практичним приєднанням до Болонського процесу.

Однак, орієнтація на Болонський процес не повинна призвести до втрати «кращих традицій, зниження національних стандартів якості.., надмірної перебудови вітчизняної системи освіти» [5]. Традиційним для української освітньої системи є патерналістське, опікувальне, сердечне ставлення педагогів до учнів і студентів, які звикли отримувати значну допомогу у своїй навчальній діяльності. При створенні гармонійної моделі освітнього процесу необхідно враховувати українські культурно-ментальні особливості, енциклопедичну орієнтацію вітчизняної освіти, а також чинник тотального інформаційного перевантаження, що становить сьогодні одну з найбільших загроз для фізичного і психічного здоров'я людини [10].

В умовах катастрофічно швидкого збільшення кількості інформації, яке відбувається в останні роки, особливого значення набула така важлива дидактична проблема, як визначення оптимального співвідношення між базовими знаннями з предмета, які студенти (майбутні учителі) повинні отримати з допомогою викладача, і тими базовими знаннями, які вони мають засвоїти самостійно.

Основне завдання суб'єкта викладання в сучасній системі освіти повинно спрямовуватися на формування пізнавальної самостійності, всебічного розвитку здібностей, ідейних і моральних переконань, активної життєвої позиції вихованця. Це навчання може здійснюватися у формі залучення суб'єктів учіння до різних видів діяльності, використання у викладанні дидактичних ігор, дискусій, а також інших методів з метою збагачення творчого мислення, пам'яті, мови; застосування новітніх технологій (симулятивних технологій, кейс-методу, методу проектів тощо). Поряд з цим, слід усувати навчання, яке характеризується нечіткістю мети, слабкою керованістю навчально-пізнавальної діяльності, невизначеністю і неповторністю пізнавальних операцій, слабкістю зворотного зв'язку і суб'єктивністю оцінки результатів навчання.

У зв'язку з цим, важливою є необхідність правильного планування навчальної діяльності, вибору типу технології навчання.

Розробці та дослідженню педагогічних технологій присвячено чимало праць. Зокрема: А. Головатенко, І. Сенновський, П. Третьяков, Т. Шамова займалися технологією модульного навчання; І. Якиманська – технологією особистісно орієнтованого навчання; В. Монахов – технологією проектування і конструювання навчального процесу; В. Гетта, Д. Тхоржевський – технологією

проблемного навчання.

Метою статті є висвітлення суті технологій навчання як засобу удосконалення підготовки майбутнього вчителя-гуманітарія в контексті ідей Болонського процесу.

Технологія навчання не є новою концепцією навчання, початок її розвитку припадає на 50-ті роки ХХ століття. Вона ставить за мету конструювання оптимальних дидактичних систем, проектування навчально-пізнавальних процесів. Використання поняття «технологія навчання» пов'язане, по-перше, зі стрімким розвитком науково-технічного прогресу, який зумовив технологізацію не тільки виробничої сфери, а й гуманітарної, по-друге, з незадовільним станом традиційних форм і методів навчання. Сам термін «технологія» стосовно навчального процесу було вперше вжито в 1886 році американцем Дж. Саллі [11].

Технологія – це сукупність форм, методів, прийомів і засобів, застосовуваних у якій-небудь діяльності.

Педагогічна технологія означає системну сукупність і порядок функціонування всіх особистісних, інструментальних і методологічних засобів, використовуваних для досягнення педагогічних цілей [1].

Прагнення постійно оптимізувати навчально-виховний процес зумовило появу нових і вдосконалення використовуваних педагогічних технологій різних рівнів і різної цільової спрямованості. Їх подальший розвиток пов'язаний з орієнтацією на реалізацію сучасних концепцій освіти й виховання.

Для врахування індивідуальних особливостей суб'єкта учіння, розвитку його здібностей, інтересів в основу навчального процесу як в загальноосвітній, так і вищій школі повинно бути закладено особистісно орієнтоване навчання. Вихідні положення системи особистісно орієнтованого навчання визначила І. Якиманська [9]:

- 1) особистісно орієнтоване навчання повинно забезпечувати розвиток і саморозвиток особистості як суб'єкта пізнавальної та предметної діяльності;
- 2) має забезпечувати кожному вихованцю (спираючись на його здібності, нахили, інтереси, ціннісні орієнтації та суб'єктивний досвід) можливість реалізувати себе в різних видах діяльності;
- 3) зміст освіти, її засоби й методи повинні організовуватися так, щоб можна було вибирати предметний матеріал, його вид та форму;
- 4) освіченість як сукупність знань, умінь, індивідуальних здібностей є найважливішим засобом становлення духовних та інтелектуальних якостей особистості та має бути основною метою сучасної освіти;
- 5) освіченість повинна формувати індивідуальне сприйняття світу, можливості його творчого вдосконалення, широке використання суб'єктного досвіду в інтерпретації та оцінці фактів, явищ, подій навколишньої дійсності на основі особистісно значущих цінностей і внутрішніх настанов;
- 6) найважливішими чинниками особистісно орієнтованого навчального процесу повинні бути ті, що розвивають індивідуальність особистості, створюють умови для її саморозвитку та самовираження;

7) особистісно орієнтоване навчання повинно будуватися на принципі варіативності.

Не новою, але надзвичайно актуальною є технологія проблемного навчання. Для проблемного навчання характерним є те, що знання та способи діяльності не підносяться у готовому вигляді, не пропонуються певні правила й інструкції вирішення завдання. Весь зміст навчання полягає у стимулюванні пошукової діяльності суб'єкта учіння.

При використанні технології проблемного навчання формується особливий стиль розумової діяльності, підвищується дослідницька активність і самостійність учнів, вони вчаться мислити логічно, науково, творчо. Крім того, факт суб'єктивного «відкриття» істини та сам процес її пошуків викликає в учнів глибокі інтелектуальні почуття, у тому числі почуття задоволеності й упевненості у своїх можливостях і силах. А емоційно забарвлене, «пережите» знання має більше шансів закріпитися надовго у свідомості, ніж отримане в готовому виді. Автори даного методу структурною одиницею проблемного навчання вважають проблемну ситуацію і процес її вирішення [3].

У навчальному процесі проблема може виражатися у формі проблемного питання чи завдання. І проблемне завдання, і проблемне питання мають одне спільне: в їхньому змісті закладено потенційні можливості для виникнення проблемних ситуацій у процесі їхнього виконання.

Підпорядкування основних понять проблемного навчання можна подати у вигляді структурної схеми (Рис. 1), в основу якої закладено [6]:

- проблемну задачу;
- проблемне завдання;
- проблемне питання.

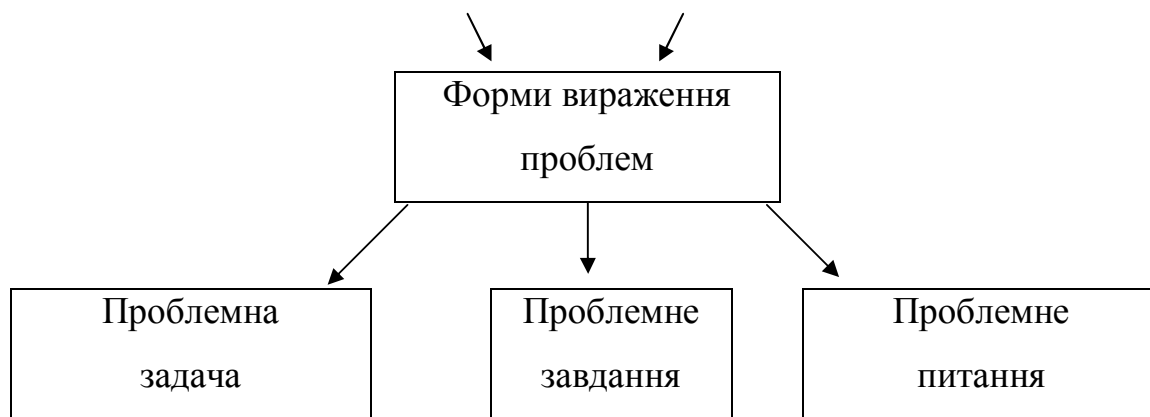

Рис 1. Основні поняття проблемного навчання

Широкого застосування у вищій школі набула модульна технологія навчання.

Модульна технологія цікава й ефективна для ВНЗ тим, що вона дозволяє вдало сполучити нові підходи до навчання й стандартні методичні рецепти традиційної системи. Це реально підвищує рівень розуміння й осмислення досліджуваного матеріалу. Модульна технологія дозволяє варіювати темпи проходження матеріалу і його структуру, тобто будується відповідно до індивідуальних особливостей засвоєння знань. Як показує досвід, застосування технології призводить до підвищення компетентності і викладачів, і студентів. Найбільш істотними елементами модульної технології можна позначити [8]:

- блокову (модульну) побудову навчального матеріалу;
- мотивацію навчальної діяльності на основі визначення цілей;
- перевагу самостійної, творчої діяльності під керівництвом викладача на заняттях із засвоєння знань і умінь;
- організацію самоконтролю і зовнішнього контролю формування навчальної діяльності, засвоєння навчального матеріалу на основі рефлексії студента і викладача.

Перспективною для вищої школи представляється проектна діяльність з оволодіння оперативними знаннями в процесі соціалізації.

Методика проектної діяльності:

1. Вибір проблеми, обґрунтування практичної значимості її результату.
2. Визначення мети і поетапних задач.
3. Визначення масштабів роботи, засобів і методів досягнення мети, межі інтеграції з іншими дисциплінами, передбачувані складності, терміни, поділ усієї роботи на етапи.
4. Формулювання гіпотези, ідеї реалізації.
5. Вибір виконавця чи команди для здійснення проекту. Розподіл обов'язків на кожному з етапів проекту при загальній рівноправності учасників. Мотивація учасників.
6. Планування проекту, продумування його загальної моделі і її структури. (Модель – це умовний образ, схема кінцевого результату проекту).
7. Вибір двох суб'єктів учіння, що відповідають за інформаційне забезпе-

чення проекту – випуск бюлетенів. Позначення основних принципів оформлення, періодичності випуску [4].

Етапи проектування:

1. Початковий.

Розробка основних ідей, констатація вивченості проблеми, збір і аналіз даних, обґрунтування актуалізації, формулювання гіпотези (припущення про результати і шляхи їхнього досягнення).

2. Етап розробки.

Вибір виконавця (одного чи декількох), формування команди, розподіл обов'язків, планування роботи, розробка змісту етапів, визначення форм і методів керування і контролю, корекція з боку педагога.

3. Етап реалізації проекту.

Інтегрування й акумулювання всієї інформації з урахуванням теми, мети. Підготовка наочно-графічного матеріалу, розробка аудіо-відео ряду проекту. Контроль і корекція проміжних результатів, співвіднесення їх з метою, керівництво, координація роботи виконавців.

4. Завершення проекту.

Представлення і захист проекту в аудиторії, на конференції і т. ін. Зіставлення первинних цілей і результатів дослідження. Оцінка і підведення підсумків. Розформування команди. Обговорення результатів проекту, набутих пізнавальних та моральних досягнень [4].

У сучасному високоінформаційному технологічному світі знань стало так багато, а професійні навички стали такими багатогранними і навіть витонченими, що знання в повному об'ємі і, відповідно, їхню якість на необхідному рівні стало неможливо сформувати традиційними засобами. У зв'язку з цим у ВНЗ країн західної Європи науковці почали розробляти нові технології навчання. До таких технологій можна віднести метод ситуаційного навчання (кейс-метод).

Ідеї даного методу досить прості. Акцент освітнього процесу, в основу якого закладений метод ситуаційного навчання, спрямований не на оволодіння готовим знанням, а на співтворчість студента і викладача. Звідси принципова відмінність кейс-метода від традиційних методик – демократія в процесі отримання знання, коли студент по суті є рівноправним з іншими студентами і викладачем у процесі обговорення проблеми.

Технологія методу полягає в тому, що за певними правилами розробляється модель конкретної ситуації, що відбулася в реальному житті, і відбивається той комплекс знань і практичних навичок, які студентам потрібно отримати. Ця модель у текстовому об'ємі складає від декількох сторінок до декількох десятків, який і називають «кейсом». Студенти заздалегідь прочитують і вивчають кейс, залучаючи до цього матеріали лекційного курсу та інші найрізноманітніші джерела інформації. Після цього відбувається обговорення змісту. При цьому викладач виступає в ролі ведучого, що генерує питання, фіксує відповіді, підтримує дискусію, тобто в ролі диспетчера процесу співтворчості.

Перевагою даного методу є не тільки отримання знань і формування

практичних навиків, але і розвиток системи цінностей студентів, професійних позицій, життєвих установок, своєрідного професійного світовідчуття. У процесі навчання долається класичний дефект традиційного навчання, пов'язаний з сухістю, неемоційністю викладу матеріалу.

Метод ситуаційного навчання відкриває двері для творчості викладача, створює відчуття потрібності суспільству. Кожен, хто хоч трохи зіткнувся з цим методом, вже не викладатиме по-старому, не повернеться в посушливу зону педагогічного традиціоналізму, бо відбулося оновлення інтелекту, світовідчуття і цінностей викладача [12].

Повсякденне використання інформаційних ресурсів, які є продуктом інтелектуальної діяльності найбільш кваліфікованої частини працездатного населення суспільства, зумовлює необхідність підготовки підростаючого покоління як творчого активного резерву, що здатний професійно використовувати засоби інформаційних технологій.

Унікальні можливості інформаційних технологій створюють передумови для інтенсифікації навчального процесу, а також створення методик, орієнтованих на розвиток особистості тих, хто навчається. Зазначимо ці можливості [2; 7]:

а) миттєвий зворотний зв'язок між користувачем та інформаційними і комунікаційними технологіями;

б) комп'ютерна візуалізація навчальної інформації про об'єкти або закономірності явищ, як таких, що реально відбуваються, так і «віртуальних»;

в) архівне зберігання великих обсягів інформації з можливістю її передачі, а також легкий доступ користувача до центрального банку даних;

г) автоматизація процесів обчислювальної, інформаційно-пошукової діяльності, а також обробка результатів навчального експерименту з можливістю багаторазового відтворення фрагменту, або самого експерименту;

д) автоматизація процесів інформаційно-методичного забезпечення, організаційного керування навчально-виховною діяльністю і контролю за результатами якості засвоєння матеріалу.

Сьогодні ні в кого не виникає сумніву, що в навчальному процесі повинні застосовуватись Інтернет-технології. Однак, використання Всесвітньої Мережі зводиться зараз, головним чином, до пошуку інформації, зв'язку по електронній пошті та розваг. У ВНЗ використання Інтернет-технологій повинно бути дещо масштабнішим.

Великі можливості для навчальних закладів відкриває застосування Інтернету в області дистанційного навчання, до основних переваг якого належать реалізація принципів безперервності освіти та відкритості навчання. Розвиток технології надасть нові можливості щодо отримання вищої освіти молоддю, яка проживає в районних центрах та сільській місцевості, підвищення кваліфікації працюючих робітників, активізації самостійної роботи студентів, надання навчальних послуг студентам з інших регіонів України і навіть інших країн. Університети, які першими оволодіють цією технологією, отримають суттєві переваги на ринку надання освітніх послуг [13].

Знання і застосування педагогом різноманітних технологій навчання сприятиме усуненню одноманітності в навчальному процесі, підвищить зацікавленість предметом, на якому ці технології застосовуються. А студенти педагогічних ВНЗ – майбутні фахівці, ще з лав навчального закладу почнуть усвідомлювати своє значення у великій системі освітнього процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Беспалько В.П. Слагаемые педагогической технологии. – М.: Педагогика, 1989. – С. 23-37.
2. Бордовский Г.А., Извозчиков В.А. и др. Электронно-коммуникативные средства, системы и технологии обучения. – СПб.: Образование, 1995. – 198 с.
3. Матюшкин О.М. Проблемная ситуация в мышлении и обучении. – М.: Педагогика, 1972. – 208 с.
4. Монахов В.М. Технологические основы проектирования и конструирования учебного процесса. – Волгоград: Перемена, 1995. – 206 с.
5. Модернізація вищої освіти України і Болонський процес // Освіта України. – 2004. – 10 серпня. – С. 7-11.
6. Кудрявцев Т.В. Проблемное обучение: истоки, сущность, перспективы. – М.: Знание, 1991. – 123 с.
7. Роберт И.В. Современные информационные технологии в образовании: дидактические проблемы; перспективы использования. – М.: Школа-Пресс, 1994. – 233 с.
8. Третьяков П.И., Сенновский И.Б. Технология модульного обучения в школе: Практико-ориентированная монография / Под ред. П.И. Третьякова. – М.: Новая школа, 2001. – 187 с.
9. Якиманская И.С. Личностно-ориентированное обучение в современной школе. – М.: Сентябрь, 1996. – 203 с.
10. <http://www.odserver.sd.org.ua>
11. <http://www.refineua.com.ru>
12. <http://www.refer.org.ua>
13. <http://www.vstu.vinnica.ua/ies2000/doclad/a/a03.htm>